Tečaj XVII. **NOVICE** List 11.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 16. marca 1859.

Prošnja

do slav. kantonskih gospósk, visokočastite duhovščine, častitih županov in učiteljev ljudskih šol po kmetih.

Tudi najbolja postava nima nobenega prida, ako se ne izpolnuje, ako ne stopi v djanje in ostane le — na papirji.

Visoko deželno poglavarstvo je predlanskem oklicalo postavo zavolj oberanja gosenc in dotični ukaz poslala vsem c. kr. kantonskim gosposkam, naj po svojih županih skerbijo, da bode vsak gospodar obral gosence, in kdor sam tega ne storí, da se storí po najetih ljudéh, pa na njegove stroške. Ob enem je slavno deželno poglavarstvo tudi visokočastitemu škofijstvu poslalo prošnjo: naj naročí gosp. duhovnom in učiteljem po kmetih, da na prižnici in v šoli podučujejo stare in mlade o veliki potrebi in koristi oberanja gosenc.

Ker letošnja mehka zima ni zaterla škodljivega merčesa, — ker je že dosti gosenc živih po drevji, nektere pa bojo še le izlezle, tedaj prosi kmetijska družba vse gori imenovane gospode, naj zvesto spolnujejo, kar ste jim njih višje oblasti ukazale — v prid celi deželi!

Častite poddružnice kmetijske družbe pa so naprošene v svojem kraji čuti nad tem, ali se spolnuje višja zapoved, ker ob enem, ko so predlanskem prečastiti deželni poglavar razposlali ukaz zavolj oberanja gosenc in prepoved zavoljo tičjega lova po deželi, so z dopisom štev. 1255 naročili tudi kmetijski družbi, naj se, kakor dosihmal, pridno poganja za dosežbo blagega namena.

Kmetijska družba tedaj le spolne svojo dolžnost, ako razglasi pričujočo prošnjo.

Dostavlja pa še to vsem, ki oberajo gosence, naj pri tem delu ob enem tudi pazljivo gledajo na mladike, in kar jih zagledajo pikastih in marogastih, naj jih odrežejo, ker so bolne in imajo znamenje tiste rastlinske bolezni, ktera tudi sadnemu drevju ne prizanaša.

C. k. kmetijska družba v Ljubljani 13. marca 1859.

Sejte riček!

Ravno sem mislil na vprašanje, ktero je tudi meni v 6. listu „Novic“ namenjeno, obširno odgovoriti: kako se iz „rička“ (Leindotter) olje dela; kar zagledam v 8. listu „Novic“ spisek gosp. Lesjaka iz Dvora na Koroškem, v kterem se natanko popisuje, kako se vêsti pri napravljanji tega olja. Ta sostavek se popolnoma ujema z unim, kterega sem bil jaz že za „Novice“ namenil, pa ga potem kakor nepotrebno ponavljanje opustil. Svetujem toraj gosp. Križnogorskemu, in vsem, kterim je za to koristno olje mar, imenovani sostavek v 8. listu brati, kjer je zadosten odgovor na vprašanje v listu 6.

Pri tej priliki priporočam na vso moč vsem kmetovavcom, naj prav veliko rička sejejo; zakaj ta pridelek jim ne bo samo dal obilo olja za domačo svečavo, temuč oni ga bojo tudi vselej lahko in dobro prodali.

Oljnarica „Pod gradom“ (Osterberg) doljske fare pod Ljubljano naredi vsako leto več sto centov olja iz rička, kterega dobiva iz Tersta, kamor se iz daljnega Ruskega pripeljava.

Znano je, da je kranjski riček veliko boljši kakor rusovski, toraj bodo podgrajska in druge oljnarice raji kranjski riček raji kupovale kakor drugega.

Koliko je z žitnim poljem in sosebno z nogradi opraviti, nam ni treba dokazovati. Pretečeno leto se je res obilo vina pridelalo. V tolikih dnarskih stiskah bi bilo to lepa pomoč za Dolence, ako bi se njih kapljica, kakor nekdaj, spečati dala; ali žali Bog! od kar je colnina na horvaški meji odpravljena, vidimo vinske tergovce iz Gorenskega najraje čez Gorjance in Metliko na Horvaško potovati, in tukajšnega vina se ogibati. — Pšenica se je dalej leta 1857 in 1858 tako slabo obnesla, da se v Novem mestu, iz Horvaškega pripeljana, po 2 gold. 5 do 15 kr. stare cene mernik ložej prodá, kakor tukajšna po 1 gold. 35 kr.

Riček potrebuje malo dela, in tudi na slabeji zemlji dobro obrodí; toraj je očitno, da današnji dan noben poljsk pridelek tako hitro, tako gotovo in tako obilo dobička ne daje, in toraj potrebnih dnarjev ne donaša, kakor ravno on. Sejte tedaj riček!

V vélikem Škerjančjem 12. marca. Jož. Duller.

Gospodarska novíca.

(Kako miši na polji pokončavati?) Predlanskem je kmetijska družba v Monakovem razpisala to vprašanje, in je tistemu, kdor bode najbolji svèt vedil povedati, obljubila deset zlatov v darilo. Gosp. fajmošter Jakel je po razsodbi skušenih kmetovavcov pravo povedal in darilo prejel. Živi sovražniki miš — pravi gosp. fajmošter Jakel — so tiči: kajna, sova in vrana, zraven teh pa: jež, podlasica in pa lesica. Teh žival nikar ne preganjajte, marveč jih še vabite na polje svoje, in pokončali vam bojo več miš kakor vse vaše druge priprave!

Nemška, turška in še druge detelje na Štajarskem.

Poduk koristen tudi drugim deželam.

(Konec.)

Turška detelja (Esparsette), ki jo Rusi sladko deteljo imenujejo, je za štajarsko deželo zares prav koristna rastlina, in akoravno je za njo na Štajarskem svet ugoden, jo pa vendar le Štajarci dozdaj prav po malem sejejo in obdelujejo. Marsikter vinogradšk in gornišk posestnik bi ne bil v letih 1856 in 1857 tožil, da mu živinske klaje primanjkuje, če bi se bil s pridelovanjem turške detelje pečal, in ž njo svoje suhe brežine obsejeval. Kdor to deteljo po brežinah in v goratih krajih seje, se mu gotovo ne bo treba bati še tako suhih letin, da bi mu piče za živino primanjkovalo; lahko bo ž njo svoje goveda na višjo stopnjo povzdigil, nograde pa v boljši stan pripravil. Štajarske vinske gorice, ravno tako tudi srednji homci, imajo večji del le apnéno zemljo ali pa močno apnéno-pešeni lapor, na kterem turška detelja prav spešno raste in se je lahko prav

veliko pridela. V močirnih letih se v teh goratih krajih le pičlo druge merve nakosí; v suhih letinah pa še to malo, kar je iz zemlje pribode, suša do dobrega zamorí in popali. Turška detelja je prav zadovoljna rastlina, rada raste še celó v razpoklinah apnénega pečevja in na derčah, če le na kako pest rodovitne perstí zadene; za brežino je omenjena rastlina skoraj najpripravniša, ker jih varje, da jih plohe ne sperajo in poplavijo. Ta detelja ne stori na močirnatem svetu; seje se pa tudi na visocih krajih in če niso premočirnati, tudi na osojnih straneh obrodí. Sejejo jo na primer na Odenvaldu, na Spesartu, in odkar so Pfalčanje svoje višine, ki so bile že od nekdaj le goličave, jeli s turško deteljo obsejavati, so si na pol več živine zaredili od poprej.

Gojzdje na Štajarskem se od leta do leta bolj zmanjšujejo, posebno pa tisti, ki se med vinskimi goricami razprostirajo; poklesteni in preréjeni so tako, da niso vredni gojzdje imenovani biti. Posestniku le še kak voziček stelje donašajo, druzega skoraj nič; z eno besedo: tako so uničeni, da ni upanja, da bi se še kadaj tako okrevali in zarastli, kakoršni so njega dni bili. Preojstre vinorednikove grablje že pri polti vsako bilko, ki iz zemlje pribode, koj tako zatarejo, da se ne more obrasti in kviško kakor drevesce rasti. Take lehe, iz kterih je gojzd popolnoma zginil, ali bo pa kmali po njem, bi kmetovavcu najbolj storile, če bi jih s turško deteljo obsejal.

Turška detelja ni v zemlji tako mehkužna kakor lucernka; seje se med razno žito, največkrat med oves, na praho ali med drugo zelenjavo.

Sejati se mora ravno tako kakor lucernska detelja. Na bolj pusto zemljo se je mora na oral 4 do 5 vagánov posejati, in sicer spomladi kar se dá zgodaj, ravno tako kakor lucernko. Kdor je hoče dovelj pridelati, jo mora vsako leto prevleči in pognojiti; po stermih brežinah se mora po potrebi semena, kadar se je že nekoliko izréčila, zopet vnovič posejati. Po suhih hribovskih senožetih boš vselej najbolj opravil, če boš seme spomladi po takih izrečinah posejal in z rahlo brano prevlekel; vzame se ga na oral 1 do 2 vagána. Omenjena detelja je tudi za to priporočila vredna, ker po brežinah med njo rasteči travi senco dela in jo varje, da je poletna vročina tako naglo ne popali, in ker dobí na nji živina v jeseni dovelj in dobre paše.

Turška detelja se po višavah v goratih krajih po navadi le enkrat, malokdaj po dvakrat kosí. Kosí se pa, kadar jame cvesti, in je za živino prav dobra piča, če se zelena ali suha poklada.

Kdor je hoče pa za seme pustiti, naj ž njo ravná kakor z navadno deteljo, semena bo pridelal dovelj, ker je rodovitna bolj kakor vsaka druga detelja. Na Rajnu jo z veliko koristjo sejejo po opušenih ali pa na novo napravljenih vinskih goricah; jo pusté, da jame cvesti, potem jo kosijo, po košnji jo pa podorjejo ali pa podkopljejo.

Preden svoj spis končam, moram se nekoliko od drugih zmesnih detelj omeniti, ki jih tù in tam kmetovavci z velicim pridom pridelujejo. Pridelk zmesne detelje je vselej višji kakor vsake posebne. Na rodovitno apnéno zemljo in na dobri srednji svet se seje štajarska detelja z nemško in turško deteljo pomešana, vzame se vsake za omenjeno mešanco tretji del; v bolj ilovnato zemljo sejejo tù in tam štajarsko deteljo ali pa turško, in jemljejo 2 tretjini štajarskega semena, 1 tretjino pa nemške in turške detelje. Po raznih skušnjah bo kmetovavec najbolj zvedil, ktera mešanca se mu bo najgorše obnesla in v kteri zemlji mu bo najbolj storila. — Ondi, kjer štajarska detelja najbogatejše pridelke donaša, jo bo gotovo vsak gospodar pred vsako drugo deteljo tudi najraje sejal. Le ondi, kjer štajarska ne storí, bo prav opravil, če se bo nemške, turške detelje ali pa mešance poprijel, in le tiste se deržal, od ktere bo po lastnih skušnjah največ in najboljše klaje pridelal.

Tukaj moram pa še opomniti, da naj kmetovavca, kteri lucernsko deteljo seje, ne ostraši, če bi se mu tudi spervega po željah ne obnesla, da bi jo koj opustil, ker vé, da je ni rastline na svetu, da bi se leto za letom bogato obnesla; tako hitro, ko se bo pa od deteljne koristi popolnoma prepričal, jo bo gotovo rad sejal in z veseljem obdeloval, ker mu bo tudi bogate kupe najgorše piče od leta do leta donašala, in ne bo se mu bati, da bi mu za živino piče primanjkovalo. F. Šmid, inženir.

Iz potne bisage.

Prijazni dopisi do strica Bercka Dragana v Verbovcu.

XI. Pismo.

Dragi stric!

Okoli devetih na véliko Šmarnico smo se pripeljali v Šenčur. Vse je imelo prijazno lice. Cerkev lepo okinčana, mergoljenje po snažni vasi, privažanje gostov, vse je oznanovalo, da danes bode dan veselja. Okoli desete ure se je začela cerkvena svečanost. Opravljala se je pobožno in verno ljudstvo poterdila v pobožnem življenji. Ne bodem Vam popisoval vseh cerkvenih slovesnost, ker ste vidili takošnih veličastnih svečanost katoliške cerkve že dosti, in se veselite z vsemi Verbovčani iz globokega serca vsakokrat, kadar božja previdnost si izbere tudi kakošnega verbovskega sina za srednika med Bogom in ljudmí. Po opravljeni cerkveni svečanosti smo se podali na obed h g. farmeštru.

Kranjskega naroda v vseh stanovih še niso pokvarile metafizične sostave; njemu je vera svojih očakov sveta, in zato ima oznanovavce vere tudi v časti. Moram pa tudi reči, da kranjsko duhovništvo stoji na lepi stopnji nravnosti in bogaboječnosti. Med pervimi znanci in prijatelji objamem brata Lovreta Pintarja. To domačo dušo, Vi dragi stric, tudi poznate. Našel sem ga, kakor je vsigdar bil, in kakor Horvat lepo reče: „m o ž o d o k a.“ On uči Gorence pisati, brati, rajtati in drevesa cepiti; on je praktičen domoljub. Kaj koristi vzdihovati in obtoževati žalostni stan domovine? Naj vsak v svojem okrožji d e l a, — in boljše bode.

Ljudstvo je bilo praznično oblečeno. Gledal sem, da bi kje našel národno nošo, kakor je še pri Valvazorji namalana. Kar me je posebno zaunemalo, so visoke zlate „avbe“ Krajnic, tudi srebern pas ima skorej vsaka. Gosti so se večidel pripeljali. Konji so lepe postave in dobro rejeni.

Ob 10. uri se je začela nova maša; pridigovali so smledniški gosp. fajmošter H a f n e r prav lepo; terpela je cela cerkvena svečanost čez poldne. Ob eni smo se vsedli h kosilu; mize so bile z jedili in pijačo dobro napolnjene; al jed za jedjo je sledila tako silno počasno, da smo si mislili, da je — polž kuhar. Pa to ni samo tukaj tako, zvedil sem, da je sploh taka dolgočasna n a v a d a na Kranjskem pri novih mašah in ženitvah. Lahko rečejo potem: Šest, sedem ur smo jedli — pa še nismo bili siti.

Proti večeru smo se podali na dom mladega novoposvečenega duhovnika in verlega Slovenca, gosp. L. Rožman-a, in tukaj sem imel priložnost viditi dobro voljo kranjskega ljudstva.

Vi veste, dragi stric, da nisem tistih černožolčnatih ljudi eden, kteri bi nikomur ne želel dobre volje o pravem času in na pravem mestu. Čeravno je človek „ens mataphysicum“, ima vendar truplo tudi svojo pravico. Škoda, da smo zgubili večji del národne slovesnosti, kakor jo imajo Španjoli, Talijani, Švajcarji, in tudi Nemci so začeli skerbeti za narodne svečanosti in obhajati historične spomine.

Nekdaj je tudi Slovenec imel take; sedaj jo pestuje še edini Zilavčan. Pod staro lipo se mladež malokadaj več zbira, da bi tam rajala, batičkala, svinjkala itd. Mi nismo gojili teh slovesnost, in sadaj nam mladež vasuje, vogljari in — po kerčmah razsaja!

Slovenec je posebno „ens sociale“. On s a m živeti ne

more; on hoče biti v družbi. Že ime družba, družtvo izrazuje, da išče še drugega. Asketičnega dara ima neskončno malo. Njegova domišlija je živa, kri lahka, zato ljubi celó pri cerkvenih svečanostih hrum in šum — godce in možnarje. Po tej čudi (Anlage) ga moraš odgojevati za vse, kar je lepo, dobro, pobožno in sveto, in dobil bodeš iz njega poštenega človeka.

Kadar je malo vinjen, posebno rad govori, je nekako silen, ali kakor Nemec pravi „zudringlich", in pervi je, kteri priglasuje v verstice slavnega pesnika:

„Seid umschlungen Millionen!"

V takošnem stanu ne terpi zopergovora in zopernik mora plačati pogostoma s kervavo glavo svojo termo. Ta stran ni svetla v karakteru Slovenca, in posebno na Kranjskem je znana prislovica: „kurajža velja" že dosti žalostnih zgodb rodila.

Ker naji z Miloslavom je čas gnal, sva mogla zapustiti še pred nočjo veselo družbo in sva obiskala bližnje Velesovo.

V Velesovem je bil svoje dni samostan dominikanskih nun. Baucer pripoveduje, da je bil okoli leta 1297 sozidan ta samostan. Pobožna pripovest sporočuje, da so nek velesovski gosp. farmešter našli, ko so bili na lovu, v smereki podobico device Marije, kako malega Jezuška varje. To podobšino še zdaj lahko vidiš v vélikem altarji. Pobožne žene so svoje premoženje tam darovale in stopile v družbo po postavah sv. Dominika. Grofinja Ortenburžka omožena z grofom Ivanom Frangepanskim je kot vdova svoje življenje tukaj sklenila. Utemeljitev svojo pa ima klošter zahvaliti Neži, vdovi vojvoda avstrijanskega Otona. Napisi imen v raki samostana pričujejo, da so hčeri najslavniših kranjskih žlahtnih rodbin tukaj se odpovedale svetu. Današnemu, tako imenovanemu izobraženemu svetu se samotnost dozdeva kaj neumnega in nenaravnega, ker ne razumi, da je le samotnik svoboden. Že stari Rimljan je rekel: „qui bene latuit, bene vixit", in krotki Petrarka je napisal tako lepe bukvice „de vita solitaria", ktere bi svobodno marsikteri posvetovnjak prebiral, in kdo se ne spomni njegovih lepih verstic:

Cercato ho sempre solitaria vita,
(Le rive il sanno, e le campagne e i boschi)
Per fuggir quest' ingegni storti e loschi,
Che la strada del ciel' hanno smarita. —

Cerkev velesovska ima neskončno lepo okolico; menda bode utegnil prijatel Lovre Pintar kakošno obširno zgodovinsko čertico o Velesovem priobčiti? Lega velesovskega samostana je neskončno lepa. Prijetna dolinica, obvenčana z zelenim smerečjim logom, je popolnoma stvarjena za premišljevavno življenje. In tega nam je treba. Že Pythagora je rekel, da bi človek mogel pred spanjem pregledati, kar je čez dan storil, in veleumni nemški pisatelj Jean Paul piše: „Wer im Getümmel der Geschäfte und Vergnügungen dahin lebt, ohne je seine Vergangenheit zu eruiren, vielmehr immerfort sein Leben abhaspelt, dem geht die klare Besonnenheit verloren, sein Gemüth wird ein Chaos, und eine gewisse Verworrenheit kommt in seine Gedanken, von welcher alsbald das Abrupte, Fragmentarische, gleichsam Kleingehackte seiner Conversation zeugt".

Solnce je že skoro šlo za goro, ko sva z Miloslavom Velesovo zapustila. Skoz lepe vasi smo se peljali mimo rojstne hiše našega slavnega pesnika M. Kračmanovega. Pozdravili smo serčno čedno hišo, v kteri je pridni sin domovine zagledal beli svet. Na desni pa je kakor labod gledal iz podnožja Štoržičevega grad Turnski, kjer je prezgodaj umerle Josipine Turnogradske zibeljka hranjena.

Večerni mrak je visel nad zemljo, in le najvišji verhunec Triglava še je bil obsijan, ko sva se mimo rojstnega doma Jos. Turnogradske peljala. V mojem sercu so se plali različni čuti. Komaj je minulo 5 let, kar sem nježno deklico spoznal pervokrat na bleškem jezeru, kjer je pri krasnem luninem svitu popevala milo pesmico: „o Savici." Preživel sem nekoliko dni prav po domače v hramu njene matere, in se veselil nad njenim nježno čutečim sercom, ktero je tako vroče bilo za domovino in njeno slavo, nad njenim bistrim duhom, kteri je že v nedolžni mladosti stvarjal in delal za domovino. Prišle so mi tedaj lepe verstice pesnikove na misel:

„O Gott! wie aus schwacher Weiberbrust
Sich ein Gefühl kann heben, —
So stark und freudig — kraftbewusst, —
Umfassend — alles Leben"; —

in sadaj že trohni mlado truplo v globokem krilu — matere černe zemlje. — Al njeni duh še živi, in opominja s sladkim šeptanjem: Slovenke — hčeri izobraženejših stanov — tudi ve pestujte slovstvo slovensko!

Naroda jedro so le njegovi izobraženi členi; kjer so se izobraženi odtujili narodu, tam ni več „nation" — ampak „peupel".

Z Miloslavom sva še tisto noč hotla pozdraviti dragega našega Poženčana; zato sva konjiča pognala, da ga najdeva bdečega.

Ravno je — kislo juho večerjal, ko sva z Miloslavom v hišo stopila. Miloslav me imenuje, — in gospod Poženčan svoje sive obervi napnejo, in z očmi me merijo, kakor da bi hotli reči: *και σν νέ?* — Vendar —

„ein einzig klug Gesicht —
Und — alles ist geschehen". —

Podajo mi pošteno desnico in rečejo, da čislajo poštenega zopernika, in v znamenje prijatelstva ga povabijo — h kisli župi.

Poženčan so sredne postave, že sivih las, bolj malega okroglega lica, 56 let stari, in domoljub že — pred letom 1848.

Leto 1848 nam je rodilo domoljubov, kakor uljnjak poleti bčelic, al nekakošen bes je vse pokončal. Temu besu je ime: „S trebuhom za kruhom".

Poženčan so učen mož, kakor ste se dragi stric, že večkrat lahko prepričali iz njihovih zgodovinskih spisov v „Novicah"; oni tudi imajo bogato pesniško žilo, — pa da so tudi izverstni humorist, sem se prepričal tisti večer.

Sadaj spisujejo večjo moralno pripovest, — Bog daj, da bi skoro beli svet zagledala.

Kupico rudečega Dolenca smo izpili na njihovo zdravje in zmirom dobro voljo, potem pa ustnice k ustnicam — serce na serce, — in peljala sva se z Miloslavom k njegovemu gostoljubnemu bratu v Kranj.

Da ste mi zdravi dragi stric! Drugokrat spet kaj od Vašega unučiča Vicka.

Odgovor

na gosp. dr. Klunovo prašanje v 52. listu lanskih „Novic".

Bravši gospod dr. Klunove vprašanja v „Novicah" sem namenil, Vam od svoje strani nekaj drobtinic naznaniti. Dr. Klun bi rad vedel za Peroj, ali so mu prebivavci res Černogorci ali ne. Ker sem pred 5 leti sam ondot popotoval, pa tudi od drugod marsikaj slišal, kar se Perojcov tiče, povem najpred o njih, kar mi se najimenitneje zdi.

Peroj je v dolnji Istri, dobro uro od Pole in kake pol ure od Dinjana. Stanovavci so pravi Černogorci, preselivši se simo pred kakimi 150 leti. Prišlo jih je takrat le sedem rodovin; ljudje jih še zdaj po imenu vedó; do današnjega dne pa se je njihovo število precej zmnožilo; vsih Perojcov, možkih in žensk je zdaj 220. Vsi so pravoslavne vere, pa zato jim je od konca težko bilo. Neki Knježević se je tako za staro vero poganjal, da so Benečani, tisti čas gospodarji v Istri, „pravoslavni zakon" poterdili. Pridši v Peroj so našli le dve katoliške hiši in majhno katoliško cerkvico; z dovoljenjem beneške gospôde so dobili le to cerkvico za se; zdaj imajo svojega fajmoštra in kaplana. Ker niso od nikodar nikake pomoči imeli, jim je nazadnje

cerkev zlo obožala, celó obleka in bukve so se potergale. V največji stiski jim pride (pred 15 leti) ruski popotnik, slavni Čižov, ter vidivši revo svojih sovernikov, v Moskvo višjemu duhovstvu piše; in res ni bilo treba dolgo čakati; čez nekaj mescov že se pripeljejo iz Rusije bogati in prelepi darovi; zgolj vse, kar se za pravoslavni obred potrebuje. Drugo cerkev imajo ti Černogorci v Poli; bila je ona prav za prav Gerkom namenjena; ker je pa gerška soseska, nekdaj precej velika, zopet v staro domovino, če se ne motim, na otok Kerf (Korfú) se izselila, so dali Benečani njihovo cerkev istovernim Serbom. V Peroju imajo Černogorci tudi serbsko šolo in precej ljudí zna brati. Perojci so ljudje visoke, čverste rastí, bistrega pogleda in ponosnega hoda — v vsem prava černogorska kri, pa so tudi zdrave pameti, da odgovarjaje in prašaje marsikakega „kaputaša“ osramoté. Starih navad se terdno deržé; nošnja, pesmi, povesti, veselice, plesi (tudi „kolo“), vse je tako, kakor pred 150 leti. Duh jim je resnoben, pobožen, vsigdar pošten; vsi živé v pravi ljubezni, kakor bratje in sestre. Okoli in okoli imajo Lahe za sosede, toraj znajo tudi oni večidel laški govoriti, toda za to še niso svoje narodnosti zatajili, marveč se jim mora človek ravno v ti reči najbolj čuditi. Med sabo govoré le serbski; noben Perojec ne bo šel k Lahu v službo, ne za eno uro in po nobeni ceni ga ne boš na to pripravil; tudi se še nikoli ni zgodilo, da bi se kak perojsk Černogorec med Lahi ženil, ali da bi kaka Perojka iz svojega mesta šla. Zato so si pa tudi v Peroju vsi v rodu, dosti se jih celó ne more oženiti; serbske dekleta, ki bi od drugod simo prišle, bi se lahko in hitro pomožile: to Perojci sami govoré. — Jezik teh Černogorcov je tak kakor vsih drugih, le da imajo manj turških in več laških besed. „Što“ govoré kakor vsi Serbi, „bio“ pa ne, ampak „bil“ kakor Horvatje; s temi se sploh v mnogih rečeh ujemajo, zlasti pa v akcentu, ki jim je ves drugačen od serbskega. Kaj velja, da so bili vsi Černogorci nekdaj čisti Horvatje, pa se jim je jezik pozneje bolj po serbščini olikal? Rojeni Serbi so mi večkrat govorili, da morajo paziti, kadar s Černogorcom govoré, ker bi sicer marsikaj ne razumeli; meni pa to ni težave delalo, ker sem tudi horvaškega govora se navadil. — Zemlje imajo Perojci dovelj, več kakor jim je je treba, gotovo kako $^1/_3$ kvadratne milje; zato jo dajo Lahom, posebno Dinjancom v najem ali pa jim jo tudi prodajajo, kjer jim je bolj od rok. Kraj je večidel raven in sam po sebi rodoviten, toda ima premalo vode. Obilne žetve daje le v mokrih letih. Sicer pa se na njem marsikaj prideluje; razun žita in sena je imenitno tukajšnje vino, „vin' di rosa“; posebno mnogo pa dobivajo Perojci lepega olja, ki ga sami „drveno maslo“ imenujejo. Tudi južnega sadja se ne manjka, zlasti smokev ali fig. Če ni predolge suše, Černogorci dobro živé; le terta jim je zadnje leta onemogla, da štiri leta zaporedoma skoraj kaplje dobili niso. — Hiše so v Peroju zgolj po laški navadi zidane, in vse z žlebnikom pokrite. Ljudje stanujejo na pervem stropu; izbe so majhne, toda kaj snažne; sèm ter tjè se vidijo po oknih celó rože. Gostoljubnosti se more človek v vsaki hiši nadjati; tujcu ponudijo najpred černe kave, potem pa vse, kar imajo. Kar pa človek v laških hišah nikjer ne vidi, česar pa se v perojskih nikjer ne manjka, je dobro, lepo okovano, vsakoverstno orožje. Naj gre Perojec blizo ali dalječ, povsod ga po stari možki černogorski šegi ta zvesti tovarš spremlja.

Na drugo vprašanje utegnem drugkrat obširneje odgovoriti; za zdaj povem le ob kratkem, da razun Peroja v celi Istri nikjer Serbov ni; to vem za gotovo. Otoka Krk in Čres dobro poznam; ljudje govoré vsi čisto horvaški ali čakavski, ravno tako kakor po Vinodolu; ohranili so še mnogo najstarejih form in besed. Nič kaj všeč pa mi ni, narečja le po nekterih čerkah deliti, kakor jih dr. Klun deli, pa tudi drugi. To deljenje je dostikrat napačno; na pr. horvaški primorci govoré „dete“ ne pa „dite“, pa so vendar le pravi Horvatje; v Slavonii sem našel vasi, kjer ljudje „kaj“ govoré, drugači pa vse serbski, ali so mar zavolj tega „kaj“ že Slovenci? Na cesti od Reke proti Karlovcu je terg „Moravice srbske“; prebivavci so vsi čisti Serbi, njih jezik je zgolj serbski, razun da „ča“ govoré. Ta besedica jih ni v Horvate prekovala. To pa ni le v kakem majhnem kotu. Kakor v horvaškem primorji sem slišal povsod po Istri, kjer sem bil, „lepa devojka“, ne pa „lipa divojka“. So mar zato vsi Istrani Slovenci? V primorji se govori tudi „lepega“ (ne samo lepoga) in „dobre dela“ (ne: dobra) in mnogo druzega, kar se z našim narečjem ujema. Jezik je treba po celem pretresati, ne pa tako plitvo in puhlo po enih čerkah. J. T.

Zakaj je morje slano.

(Arabska pravlica.)

V začetku je ustvaril Bog morje. V svoji dobroti je ustvaril Bog morje tako sladko, kakor so viri življenja. Ko je pa morje premislilo svojo obširnost in mogočnost, je hotlo biti gospodar kakor Stvarnik. Zahrumelo je tedaj proti nebu in pomorilo vse stvarí, samo rib ne.

In rekel je Bog morju: „Poslušaj me, morje! Zvédi, da sem jaz tvoj gospod in mojster.“ In Bog je ustvaril mušic toliko, da so tèmo delale in da jih je bilo čez devet tavžent sežnov na debelo nad zemljo.“

„Usedite se na morje“, velí Bog mušicam, — „in spite morje do suhega!“ Mušice so pile in strahovito morje je usahnilo v želodčkih mušic. Letalo je pod nebom, kamor so mušice letéle.

Kar se zgrudi morje in prosi pohlevno: „Vidim, gospod Stvarnik, in spoznam Te Gospoda vseh stvarí! In Bog reče mušicam: „Prinesite mi sopet vodo iz svojih želodčkov!“

In tako so storile mušice in morje je začelo prihajati večje in večje, dokler ni napolnilo svojih prodov. Al morska voda je bila po mušicah ostrupena in slana.

Kratkočasno berílo.

Kadar je žakelj prepoln, se razveže.

Vse popotovanje sv. Ludovika po celem kraljestvu je bilo blagoslavno celó do konca. On je sosebno pazno ogledoval učivnice, kjer se je izobrazovala mladost. Pa tudi žitnih shramb ne prezira, kakor mu je svetoval njegov duhovni svetovavec, kterim so bili revni izročeni, da se prepriča, ali so opisi zastran te reči resnični.

Zjutraj rano, ko kraljev voz derdrá proti nekemu mestu, sloni kralj v kočíi na blazinah, začuje neki mil glas, se ozrè ter zagleda moža v borni in nekoliko stergani obleki. Plašno derži klobuk v dergetajoči roki vès osupnjen, da ne more besedice izustiti; le njegove solzne oči prosijo kaj izgovorno pomočí.

Blizo moža sedi dvoje otrok na butarici suhega dračja, ki si ga je oča nabral v bližnjem gojzdu. Vidilo se je, da sta mala revčka nezmerno bleda in bolehna, in ko zdaj njuni oča poleg voza, iz kterega kralj stopi, poklekne, tudi oba poklekneta.

„Kaj ti je, prijatel?“ ga kralj po svoji ljubeznjivi navadi pobara, „kaj želiš od mene?“ „Milost in pravico“, jeclja mož, ki se, ko mu kralj migne, počasi vzdigne.

„Za to reč ima slehern mojih podložnikov temeljito pravico“, mu reče kralj ga oserčevaje. „Tedaj govori.“ „Oj, moj gospod in kralj, poterpite z menoj; nikdar še nisem bil pred kakim kraljem in ne vem kako govoriti.“ — „Kakor v mislih in v svojem sercu čutiš“, mu reče kralj se smehljaje, „govori resnico odkritoserčno ter izustuj besede, kakor ti na jezik pridejo. Zravno pa misli, da govoriš s prijatlom, sorodnikom, z očetom.“

Mož se hipoma kaj oserčenega čuti in dopoveduje, kako se že nekaj let za dedino, ki mu jo je zapustil bližnji so-

rodnik, poteguje. „Je res le majhna“, pristavi, „vendar bi ta dedina zadostila, še podpreti moje siromaško gospodarstvo in bi se še z marljivostjo in varčnostjo ognil beraške palice.“

„Ljubček moj, berž ko ne, da ne moreš zadosti jasno skazati pravice do dedšine?“

„Ej, kaj še“, mu odverne mož, ko ga Ludovik začudljivo popraša. „To je vse v sodnii določno skazano ko beli dan; le zato, ko je neki dedič od tod kakih sto milj, se sém ter tjè dopisuje. Ta dedič pa je bogatinec, ki mu ravno ni dosti mar za revno dedino, ki mu gré, naš gospod sodnik pa je zgolj zložnost. On tudi po več mescov, če se še toliko mudi za kako stvar, ne stori kar čertice ne. Ali se mar zato stára, kadar drugi stradajo? Saj je preskerbljen čez glavo“.

„O joj! ljubi moj“, reče kralj z glavo majaje, „ti mi pripoveduješ reči, ki so mi kaj neprijetne in me boli jih slišati; resnobno te opominjam, da le resnico govoriš, preden jamem to reč preiskovati, ktera mora očitno tebi ali pa sodniku škodovati?“

Na to mož položi roko na persi, kakor da bi hotel reči: Milost Božja naj ga zapusti, ako se prederzne vpričo svojega gospoda in kralja lagáti.

Zdaj Ludovik natanko zaznamova stanovanje za milost in pravico prosečega, ter mu resnobno zaterdi, nikomur tudi najzvestejšemu prijatlu ne besedice čerhniti, da se je s kraljem pogovarjal in mu obljubi, kadar se bo mračilo, priti v njegovo hišico. Druge reči, si misli žlahnodušni kralj, se bodo potem že uravnale.

Zastran tolike milosti se siromak čudi, ter hoče vnovič pasti na kolena. Ludovik pa ga opovera rekoč: „Ne morem tega terpeti, da človek poklekuje pred človekom. Poklekovaj pred Bogom ter ne pozabi ne v sreči ne v nesreči, da le njemu se spodobi največja čast in ljubezen. Kralj podarí vsakemu otroku zlat, ga poboža po bledih licih, stopi v kočijo ter se odpelje.

Revež gleda kakor v sanjah za kraljevo kočijo, za ktero se vali prah ko meglen oblak, in ko poslednjič spred oči zgine, poklekne zraven butare, stisne goreče k sebi otroka in jima sklene ročice. Kratka je bila molitev, pa iz čistega serca in pobožne duše je izvirala, in Bog jo je uslišal. Ko potem naperti butaro lesa, se mu lahka pozdeva kot perje, zakaj njegovo serce je bilo polno radosti in upa.

Domú pridši dopoveduje prigodbo s kraljem svoji ženi, zvesti tovaršici večletnih težav, ktera se nad tem toliko čudi, da kar dolgo ne vé, kaj bi rekla. Zdelo se ji je, da njeni mož blede. Ko pa otroka v svoji priprostosti ravno to pripovedujeta, kazaje svetli denar, verjame, kar je slišala, in radost ji sije na njenem obrazu.

Misel, da francozki ljubljeni in pobožni kralj, kadar se bo mračilo, pride v njih revno utico, mater kar neutegoma spodbode zopet k marljivi delavnosti, ktere je vajena bila. Ona hiti v vertiček, si poiše cvetlic za vence, mož pa, ki mu je kralj resnobno zapovedal molčečemu biti, teče v gaj si nasekat smerekovih in hrastovih vejic. Preden sonce zaide, je bila stanica lepo pripravljena, spodobno sprejeti kraljevega gospoda; ob stenah so bile zelène vejice, na kterih so bili nabešeni venci prijetno duhtečih cvetlic.

Po siromaško pa vendar snažno napravljeni hišni prebivavci dočakujejo v praznično ozaljšani stanici, in pogledujejo nepokojnega serca skozi majhne oknica na cesto. Memo ropočejo vozarji, pa kraljeve kočije le ni zagledati. Za oblačne gore sonce zahaja, mrak pokriva zemljo ter se sčasom znoči. Še le, kadar se jamejo zvezde lesketati in se mesec prikaže, se vidi v bledomračni svetlobi, kod pelje cesta.

Al ni kralj v svojih velicih opravil nas pozabil? tako poprašujejo žalostnega serca. Od daleč se sliši derdranje voza, temna senca beži po cesti in se približava hišici in ko zdaj berhek jezdec tù obstojí in z razgetajočega konja skoči, spozna revni mož kralja; ko mu kralj reče konja preskerbeti, ga odpelje v hlev.

Ludovik stopivši v ozaljšano stanico se zavzame; to viditi mu je ljubše in prijetniše bilo, kakor da bi bil tukaj pervi vertnar umetno premirjal in krasno razpenjal in vversteval cveteče vence.

Ženi, ki je precej z otroci vred hotla pred visokega gospoda poklekniti, kralj tega ne dopusti, temuč ji kaj tacega reče, kakor je ob cesti govoril njenemu možu. Kralj se vsede na stol, ki je bil tudi z hrastovim listjem in cvetlicami okinčen, ter ju posluša, ko dopovedujeta vse zadeve zastran dedine; čedalje menj se ga bojita, ko se kralj prosto in serčno obnaša.

„Juter hočem s Teboj iti v sodnijo“, reče kralj možu, „in ako je tako, kakor mi dopovedujeta, se ne bo več treba za pravico tožariti.“

„Oj, kako ste Vi kralj pač milostni!“ oba kmali v serce ginjena zakličeta, al v neizrekljivi zadergi se znajdeta, ko jima kralj pové, da misli tù prenočiti. Kaj mu moreta za večerjo pripraviti? Kakošno posteljo mu dati?

Kralj se smehlja, ko vidi, v kakošni skerbi da sta in veli možu vrečo s konja prinesti, kjer je bil plajš spravljen z drugimi za pot potrebnimi rečmi. Kader mož to, kar mu je bilo zapovedano, prinese, razveže kralj vrečo in iz nje zleče dvoje čutaric žlahnega vina, kos divjačine in tudi kruha. „Ako kralj“, reče Ludovik, „kterega svojih podložnikov usliši, se vendar spodobi, da ga nahrani; toraj se ni treba ongaviti, — jejta z menoj!“ Zdaj pol ložej dihata, in kralj, ki tudi previdi, kaj jima še stiska serce, reče: „Spal bom pa tam le na klopi, saj imam plajš iz debelega sukna, v kterega sem že marsiktero noč zavit bil in sem vselej kaj sladko spal. Vreča mi oo blazina, sedlo pa zglavje.“

Se vé, da sta mož in žena dokaj ugovarjala. Rada bi mu bila prepustila svojo res revno, pa vendar snažno posteljo. Kralj pa ostane mož beseda in storí, kar je rekel.

Kralj malo povžije, družini pa prigovarja, naj jejo in pijó, kolikor se jim ljubi. Ko sta se izstradana otroka najedla, jameta zdehati, in kakor vselej se pred spanjem tako tudi danes dobrotljivemu Bogu zahvalita in angeljčku varhu priporočita.

Starši so mislili, da to utegne kralja v govorjenji motiti, in velijo otrokama molčati. Pobožni visoki gospod pa prikimaje ju oserči, naj le molita, se sam odkrije, sklene roke in moli ž njima. Staršam se kraljevi obraz zdi ko poveličan in misel jih obhaja, da je Gospod angelja poslal stiskanim pomagat in jih tolažit.

Eno urc potem vse potihne v hišici. Starši se z otrokoma podajo k počitku. Kralj se vleže na terdo klop prazniško ozaljšane stanice v plajš zavit, in ugasne lešarbo, ki je na mizi pred njim berlela. Čemu luč, saj dosti prijazno luna sveti. Šumljaje vabi potočik v spanje. Poslednjič se priporočí Bogu, zatisne svoje oči, in kmalo tako terdno in mirno zaspi kakor v svojem kraljevem poslopji.

Megla krije gojzd in polje in sonce je še za gorami, ko Ludovik okrepčan vstane, ki ni dolgo, pa toliko terdnejše spal. Da bi se spijoči ne prebudili, zapusti natihoma hišico, se umije v merzlem bistrem potoku in opravi klečé juterno molitev. Potem se prosto sprehaja, dokler ní sonce popolnoma izza gore se prikazalo.

Nekaj ur pozneje gré kralj v plajš zavit z možem v sodnijo. Razun sodnika, ki je še ležal, so bili vsi drugi že v pisarnici pri delu. Kralj se noče dati spoznati, toraj pobara, kdaj bi se moglo govoriti z mestnim sodnikom.

„To bo težko danes in celi prihodnji teden“, reče nek služabnik, „zakaj sodnik strastno ljubi lov, in sosebno jesen skorej nobenega dneva ne zamudi, da bi ne šel po divjačine.“

Kralj maja z glavo in odide.

Doli se za steber v senco neke poderte mestne hiše vstopi in veli svojemu spremljevavcu pri vratah čakati,

dokler sodnik ne pride, ki pojde na lov. Potlej naj ga spodobno, ponižno pa tudi resno zaprosi, povedati, kako je že kaj njegova reč, in kdaj se sme upati, da se bo dokončala.

Mož stori, kakor se mu je velelo, in ko skorej ura preteče, jamejo psi lajati po dvorišču in glasno konji razgetati. Poslednjič se odpró velikanske vrata in ponosno na konji se prikaže sodnik, ki derži lepega sokola v roki. Na herbtu se bliši jeklen lok, iz pasu visí sreberni rog na sreberni verižici.

Veselje se bere lovcu na obrazu, ali ko moža zapazi, ki se pohlevno odkrije, kakor mu je kralj veleval, in spodobno poprašuje kaj in kako stojí že z njegovo rečjo, ga kar pisano pogleda, ter se s konja zadere: „Prederznež, kako si upaš mene tukaj na poti nadlegvati? Tam prašaj v pisarnici, tam je kraj zato.“ „Oj, milostivi gospod, to vem dobro“, odgovori mož plašno, „ali redkokrat sem tolikanj srečen, vas tam najti in pravda moja se že skoraj vleče tri leta.“

„Prismoda, so tožbe, ki desetkrat dalje terpé“, se posmeja sodnik. „Nikar ne nadležvaj s takimi praznimi rečmi sodnij.“

„Oj, milostivi gospod, pač bi jaz to rad opustil“, mu oserčen siromak oziraje se na kralja, ki mu prikima, odgovori, „če bi imel kaj živeti, kakor vi imate! Ali jaz sem ubog, zlo zlo ubog, in dostikrat nimam svojim kaj jesti dati!“

„Lenúh, delaj“, zaropoče nad njim sodnik, „in poberi se mi spred oči, sicer boš v luknji premišljeval prederznost svojo. Poberi se! Hajd, gospodje!“ se potlej prijazno oberne proti lovski družini in pred njo jaši.

Na to stopi kralj pred-nj izza stebra in kaj glasno zakriči v svoji nevolji: „Sodnik, vendar mislim, da se spodobi tukaj možu povedati, kdaj se bo njegova pravda rešila.“

Kraljev pramalo spoštljivi ogovor razkači sodnika, kteri spodbode konja ter ošabno zaderja pred kralja, kterega ni poznal in mu reče: „Kdo ste Vi, prederzni golobradec, ki se upate meni govoriti, kakor bi bila že mernik soli skupaj pozobala. Jaz storim, kar hočem! Zapamitite si to; kar jaz storim je prav in mora prav biti.“

„Ni prav ne, je napčno!“ odverne Ludovik, ki mu serd lica porudeči. „Mar zato vživate kraljevo plačilo, da se z lovom razveseljujete in tistega spred sebe podite, ki ste dolžni in ste prisegli ga poslušati in mu pravico delati?“

Te besede raztogotijo napuhnjenega sodnika. Kakor bi ga bil gad pičil, skoči s konja, se vstopi za korak deleč pred kralja, pogladi svojo dolgo brado ter poskuša prederznega nasprotnika prebosti s plamečim pogledom. „Ali ste dobre rodovine in imenitnega stanú?“ va-nj zavpije, „in ako imate na gerbu kaj več razun praznega polja, se morate hipoma z menoj udariti; ako pa tega ni, vas dam bičati do belih kosti in potem pse nadražiti, da vas spred mestne hiše podé.“

To izustivši nepriljudno zgrabi kralja čez persi, ki prederzneža, ko čverst mladeneč, krepko otrese, in ko zdaj po meč segne razkačen sodnik, zakriči siromak, ki je trepetaje zraven bil: „Stojte, milostivi gospod! Vendar ne bote z mečem mahali po kralji?“

Zdaj sodnik, kakor bi ga bila strela zadela, gleda proti svojemu nasprotniku, ki se mu plajš zmuzne iz ramen, ko sodnikovo roko od sebe pahne. Kralj, ki se je bil nalaš tako oblekel, stoji v kraljevski noši, in sodnik pred njim vès pobit kleči, ter si ne upa v razžaljeno veličastvo pogledati.

V taki okoljšini kralj zapusti hudobneža, ter mu ne reče besedice.

Preden je sonce zašlo, je imel siromak v rokah svoje pravične reči, ktere so se mu skozi tri leta krivično odkladale, ošabni sodnik pa je bil ob čast in drugim v izgled.

Cela soseska se je radovala zavoljo tega, kajti mož, ki je toliko zanemarjal pravico in se posebno že do bolj revnih zaničljivo in neobčutljivo obnašal, se je bil že davno vsem kar pristudil.

„Ludovik naš dober kralj je tukaj!“ Ta glas doni kaj urno po vseh kotih celega mestica. Preden pa morejo veseli prebivavci praznično ozaljšati svoje hiše, jim zbeží dobrotljivi vladar na berzem konjičku. — Ludovik ni hotel, da bi ljudje zastran njega kaj stroškov imeli; da jim je pa dobro hotel, dasiravno se je od njih ločil neutegama, je s tem pokazal, da jim v malo dneh pošlje druzega sodnika, ki se je vestno obnašal za pravico in je bil tudi zravno žlahen prijatel človeštva. Poslovenil X.

Slovenske narodne pripovedke

o velikanu Vouvelu.

I.

Po Pohorji otroke strašijo: Ne hodite od doma, dokler bodemo na planini derva sekali ali na rovtah kosili, ker utegnil bi priti divji mož Vouvel in vas v svojo duplo odnesti. Starec Karmot iz Pečevnika so mi rekli, da je Vouvel v Turjaku v visoki gori šentiljske fare v globoki dupli skrit. On je tako močen pa tudi tako gladoven, da za jutrek celega junca pojé in vso Mislinjo izpije.

Enkrat je pastir pod košato bukevjo zaspal. Ko se zbudi, falilo mu je devet krav. Po stopinjah spozna, da so krave šle proti Turjaku v globoko duplo. Ko v duplo stopi, je vidil Vouvela spati. Iz nosnic se mu je sapa kadila, kakor dim iz kovačnice. Bela žena ga je muham branila. Pastirju se je zdelo, da Vouvel ima kačji rep. Bežal je, kar je mogel, da gospod fajmoštru pové. Oni pridejo in z žegnano vodo poškropijo. Vouvel se zbudi in se spremeni v pozoja in švigne čez planine. Povsod, kodar je letel, so se lamale najmočnejše jele.

II.

Vouvel ima dosti blaga v globoki gori skritega. Neki kovač je vidil, da Vouvela ni bilo domá. Gré toraj in z debelim železnim kladvom udari na vrata. Bela žena se od znotraj oglasi: Bodi si, kdor si, ne bodeš mogel odpreti, pa če Vouvelico najdeš in rečeš: „Hajd krava nazaj h Kersniku, zemlji je treba dežja, ter se bodo vrata hitro odperle.“ Iskal je dolge trave Vouvelice, pa ni je našel. V tem je vidil černo meglo, v kteri je Vouvel domú jahal; zato dirja, da ga ne ulovi.

III.

O Vouvelu pravijo, da je oženjen in ima Grakinjo za ženo. Že gosp. Davorin Terstenjak je v I. listu lanskih „Novic“ omenil Grak. Na Pohorji imamo še rodbine Grakuz. Tudi brežiček pod Božjem se veli Gračišče, in stanovavec Gračišnik. *) Graka Vouvelu jesti kuha in pijačo iz farezine. Že v národnih pesmih, ktere je dal na svitlo rajni slavni rojak Stanko Vraz se pijača farezina omenjuje. Pohorci pravijo, da se farezina kuha iz trave, ktera na Janževo, kadar krese kurijo, od polnoči do ene zraste in razcvete na najvišjem erti (Felsenspitze). Le Grake, ker škramplje imajo, pridejo do nje. Tudi o nekšni travi imenovani kounertnica, ktera na najvišjih hribih raste, pripovedujejo Pohorci, in pravijo, da kdor jo pri sebi nosi, nikdar ne zboli.

IV.

Nekdaj je bilo dosti velikanov, kteri so gradove zidali na najvišjih hribih. Bili so tako močni, da kadar so se svadili, se z mlinskimi kamni zadevali.

Stari dedlek mi je rekel, da so solčavske planine okamnili velikani. Tudi o palečnjakih vejo Pohorci marsiktero, posebno o palečnjaku Rabasu. Tudi o nekšnem

*) Tudi gora nad Mojstrano na Gorenskem se veli Gračišče, in povedal nam je lani, ko smo z gosp. Terstenjakom obiskali slap Peričnik, slep berač, da stari ljudje vejo pripovedovati o plesu Grak na Gračišču. Vred.

gladovnjaku Jaskertu. Drugokrat bodem Vam povedke o Vehtri Babi poslal, ktero tudi na Kranjskem poznate. Fr. Pohorski.

Dopisi.

Iz Gradca 6. marca. J. K. Ko so žlahnoserčni domorodniki po „Novicah“ pretekle leta svoje hrepenjenje za slovenskimi igrokazi razodevali, smo polni enakih želj dela se prijeli, in smo več igrokazov unanjih narodov za slovensko gledališče pripravili. Mesca novembra lanskega leta smo bili v „Novicah“ obljubili, da bomo za letos vsaki mesec po en igrokaz na svitlo spravili, berž ko bomo najmanj 300 naročnikov zagotovljenih imeli. Razposlali smo bili v ta namen svojim prijatlom in znancom po Slovenii 30 naročilnih listov, od kterih smo jih samo 4 nazaj dobili, in sicer četertega še le 13. februarja. Akoravno nam do 300 naročnikov še dokaj podpisov manjka, smo vendar pervo igro že v natis dali, in vsi p. n. gg. naročniki bojo naročene iztise do konca t. m. gotovo v rokah imeli. Ako se bomo s svojim pervim igrokazom prikupili, bojo drugi kmalo za njim sledili. — V kipečem preobilji slovanskega duha so nas nekteri prijatli opomnili, naj bi posebno igrokaze naših ostalih sorodnikov za Slovence posnemali. Takih misli smo tudi mi nekdaj bili, pa med českimi, poljskimi in ruskimi igrokazi nismo mogli do zdaj nobenega zaslediti, v kterem bi kaj slovanskega življenja izraženo bilo. Zatoraj bi nam gg. domorodniki posebno vstregli, ako bi nam takih igrokazov ovadili, brez razločka narodnosti, kteri bi se za Slovence lahko porabiti dali. Naj bo to našim spoštovanim prijatlom na njih prijazno prašanje tolaživen odgovor.

Na Reki. J. T. *) Pri nas na Reki nič posebnega novega ni; mislili smo, da bo saj horvaška normalna šola že letos za nas vesela novica, pa magistrat se ustavlja, boječi se, da „porta orientale“ se preveč slavjanstvu ne odpre, ker ga je po njegovi misli že tako preveč. Jez letos vsako nedeljo Vodnika razlagam, se vé da po slovenski, s poslušavci sem zadovoljen, tudi jih je precej; druzega polleta bom pa Prešerna začel, če bo količkaj mogoče, dvakrat na teden. Med učenci imamo čedalje več Slovencov, prav bistre glavice so večidel; učiti se morajo tudi horvaški, le kar jih v sedmo in osmo šolo pride, so tega prosti, toda slovenski se vsakako dalje učiti morajo; tega nobenega ne osvobodimo; pišejo naloge, da jih je veselje prebirati. Kaj bi se dalo še le v Ljubljani storiti, ko bi — —? Rečani so pa čudni ljudje, po vsi sili hočejo Lahi biti, ali z vsem tem je farna cerkev tako horvaška, da niso samo pridige le domače, ampak tudi maša horvaška. Tiskar Ercole Rezza, čeravno sam Talijan, se vendar reškemu laštvu posmehuje; pravi, ko bi dosti kapitala imel, da bi le horvaške bukve tiskal; iz vseh krajev ljudje po njih poprašujejo, živ dokaz, da se tudi tukaj narodnost zbuja; zadnje leta je res Rezza že več horvaških bukev natisnil, tudi „Neven“ je pri njem izhajal. Na mestni laški normalni šoli pa se le besedica slovanski ne uči, še le na realni šoli imajo tudi horvaški jezik; bolj domača je farna šola; kar se pa okolice tiče, so se zadnjih 10 let po vseh večjih vaseh šole ustanovile; uči se zgolj horvaški, laški le deklinacije in konjugacije; ne vem čemu. Tudi nemščina je nekak priporočana — toraj trije jeziki ob enem!! Se vé, da se tudi nji le pro forma kaka minuta daruje, da se na vse strani volja spolni! Dozdaj te napake še ne delajo dosti kvara, ker so le, kakor sem rekel, forma — domača reč vsakako napreduje. Tudi po otokih so povsod domače šole se začele. Tam jih je bilo najbolj treba; popred je tam le laščina kraljevala. Velike zasluge ima za otoke šolski ogleda Volanić; če bi njega ne bilo, Bog vé, če bi še zdaj toskanske vijole ne cvetele. Posebno marljivi za narodno učenje so mladi duhovni. Tudi po Istri je povsod napredek viditi, zlasti pa slovenski duhovni domači jezik branijo, in kar se dá, nadležno laščino odganjajo. Z nadušenjem so Istrani sl. škofa Dobrila sprejeli; z njegovim nastopom so prav za prav še le overe narodnega izobraževanja odpadle; laški škofje so podperali le laščino, in kakor škof, tudi fajmoštri in kaplani, zamere se boječi. Zdaj tega strahú ni, zato gré vse na bolje. Talijanstvo je dosti dolgo v Istri gospodarilo, pa s kakim dobičkom? Dežela je tako zaostala v vseh rečeh, kakor menda nobena druga v celem cesarstvu. — Tukaj po Reki se klati nekdo, ki išče Kranjcov, da bi jih v laplatske deržave v Ameriko za koloniste peljal. Pripoveduje jim, da bodo tam tako rekoč brez dela živeli; cuker, kafe, vino etc. raste tam samo etc.! Nekaj jih je že res preslepil. Tudi lani smo vidili tù nekega tacega kupca s človeškim mesom; bil je Dolenec. Tudi on jih je nekaj dobil, in mi je sam pravil, da jih misli vsih skupaj najmanj 4000 samih Kranjcov v Ameriko peljati. V ti reči je treba svariti! — Z Bogom.

*) Dragi Vaš dopis smo prejeli še le pretečeni teden; lepo prosimo večkrat kaj. Vred.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Nismo se zmotili, da smo zadnjič tisto lučico mirú, ki jo je unidan tolaživno pisanje francozkega vradnega časnika „Moniteura“ svetu pokazalo, le zapeljivo vešo imenovali. Od kakega gotovega znamenja za mir ni duha ne sluha, marveč sardinska armada se čedalje bolj pomnožuje in vojskine priprave na Francozkem tudi niso nehale; Sardinci že tako zlo memrajo, da cesar Napoleon prepočasi mota vojskino štreno, da je minister Cavour unidan po časniku „Gazzetta del Popolo“ Lahom vseh dežel oklicati dal, „naj le še par mescov poterpijo“; pa tudi Lahi, ki v Parizu živijo, so že tako na škerpcéh, da so te dni nektere zaperli, ker so prehudo zabavljali, da vse je polževo počasno. Iz vsega tega se vidi, kako silno so strune na Sardinskem in Francozkem že napete. Pa zakaj že niso začeli vojske? Za to, ker od ene strani še niso dosti pripravljeni za-njo; od druge pa za to, ker si cesar Napoleon na vso moč prizadeva, od angležke in pruske vlade obljubo doseči, da bi se ne vtikale v vojsko na Laškem. In res mu to prizadevanje, kakor se danes kaže, ni popolnoma spodletelo. Napoleon zagotovlja Nemčijo in Angleže svoje preserčne ljubezni in da ga nikoli ni misel obhajala, da bi hotel Nemčii kaj žalega storiti; vès razpor zadeva le avstrijansko vlado in laško deželo; francozka vlada terja, da avstrijanska armada zapustí papeževe dežele in da se razveže tista posebna zveza, v kteri avstrijanska vlada stojí z nekterimi vladami srednjega Laškega kakor s toskansko modeneško itd. Napoleon s Sardinci vred obdolžuje avstrijansko vlado, da je ona kriva, da se v teh deželah ni že ustanovilo svobodnejše vladarstvo in da tako zatirovanje svobodnega življenja dela Lahe nezadovoljne in nepokojne. Da vse to je le pretveza, s ktero se le iše prepir in začetek vojske, je očitno kot beli dan; zakaj, če ima francozka vlada toliko svobode na prodaj, da barantuje ž njo po ptujih deželah, naj bi je saj nekoliko prodala doma na Francozkem, kjer je nek ni skor več dobiti kot tičjega mleka. Vendar kdor prepira iše, ga stakne. Avstrijanska vlada ima po dednih in rodovinskih pravicah do Toskane in Modene toliko oblasti, da je zveza, ktero ima naša vlada s tema deržavama: jima na pomoč priti v nemirnih časih, popolnoma upravičena, in da avstrijanska vlada, kakor je dunajski vradni časnik „Wiener Ztg.“ 3 dni po tistem že večkrat omenjenem „Moniteurjevem“ pismu pisal, nikakor ne bo dala tistih pravíc na Laškem iz rok. Okoli tega se suče sedaj večidel laški klopčič. To pa je tudi vzrok, da, ko bi trenil, je na Pruskem in vsem severnem Nemškem začel vès drug

veter pihati. Časniki, ki so se še pred tednom grozili nad silovitostjo Napoleonovo in vlekli zavstrijansko vlado, so na vrat na nos druge strune napeli enoglasno terdijo: „da jim ni mar za vojsko, ako gré le za laško deželo.“ Tudi pruski minister Šleinic v svojem govoru ni najdel besede za Avstrijo. Kaj je lord Cowley na Dunaji opravil, se ne vé; pa kmalo se bo več zvedilo, ker 15. dan t. m. je imel spet v Pariz priti, in kmali potem se bo zbor začel. Čeravno ima ta zbor v pervi versti le moldavske in valaške zadeve presoditi, vendar tudi laške homatije morebiti saj oddeleč pridejo v pogovor. In tako smo tudi danes še ravno tam, kjer smo pred tedni bili. Če pade sedanje ministerstvo angležko in pride druga stranka na verh, morebiti Palmerston, bojo pa spet druge rečí.

— Presvitli cesar so dovolili s najvisjim sklepom od 4. t. m., da se smejo tudi taki vojašine oprostiti, kteri so se posledne mesce leta 1858 oženili.

— Lansko leto je zaukazala cesarska vlada, naj se pozvé in spiše, koliko dolgá je v celem cesarstvu v zemljišnih bukvah vpisanega. Nek gospod Meinhardt Lonyay je to razglasil v „P. Ll.“, in iz tega povemo, da je intabuliranih na Krajnskem: po 5% 28 milijonov 767 tavžent in 152 fl. 17 kr., po menj ko 5% 1 milijon 144,778 fl. 12¼ kr., skup 29 milijon 911,930 fl. 29 kr., — na Štajarskem: po 5% 103 milijonov 553,962 fl. 28¾ kr., menj ko po 5% 4 milij. 69,632 fl. 54 kr., skup 107 milijonov 623,594 fl. 23 kr.; na Koroškem: po 5% 30 milij. 777,705 fl. 3¾ kr., menj ko po 5% 2 milijona 196,104 fl. 44¾ kr., skup 32 milij. 973,809 fl. 48 kr.; na Teržaškem, Goriškem in v Istri po 6% 12 milij. 452,559 fl., po 5% 15 milij. 512,125 fl., po manj ko po 5% 9 milij. 515,908 fl., brez obresti 7 milij. 407,463 fl., skup 44 milij. 888,055 fl. V celem cesarstvu pa je intabuliranih dolgov 1835 milijonov goldinarjev starega dnarja.

— Pripoveduje se, da so rekli presvitli cesar na poslednjem cesarskem balu papeževemu poslancu tako glasno, da so lahko vsi drugi poslanci slišali: „Povejte svetemu Očetu, da se morejo vselej na mene zanesti!“ Drugemu imenitnemu gospodu so rekli cesar: „Vojsko bomo imeli!“

— Angležki poslanec, lord Cowley se je vernil 10. t. m. iz Dunaja v London.

Iz Celovca. V fabriki za cigare je vse živo; že ima več ko 300 delavk v nji zaslužek in še več jih bodo najeli.

Iz Nemškega. Iz Frankobroda. Avstrijanska vlada je poslala pruski in drugim nemškim vladam pismo, v kterem je rekla, da je, ker je nevarnost pred vratmi, čas prišel, da se pripravijo zvezne terdnjave za brambo, da se izvolijo višji generali in da se prepové izvaževanje konj iz nemških deržav. Če bo Avstrija prisiljena, svojo italijansko armado popolnoma za vojsko pripraviti, bo še svoj nasvet zveznemu zboru predložila, odlaša pa zdaj še to zavoljo Prusije.

— Nemške vlade so prepovedale, konje čez nemške meje prodajati.

Iz Švajce. Švajcarski zvezni odbor je razposlal evropejskim vladam pismo, da bo Švajca, ako se vojska uname, z vso močjo branila svojo deželo in neutralnost; tako bo delala tudi z neutraliziranim delom savojske dežele. Vojaškim in dnarstvenim oblastnijam je naročeno, se za to potrebnih del lotiti. Ko bi se pokazalo, da se brez vojske nič ne dá opraviti, se bo brez odloga zvezni zbor zbral.

Iz Italije. Iz Piemonta. V Turinu govoré, da pride cesar Napoleon v kratkem v to mesto.

— Podpisi za najem so bili 8. t. m. sklenjeni. Dasiravno je hotla vlada samo 50 milijonov fronkov na pósodo vzeti, jih je bilo vendar 60 milijonov podpisanih. — Vlada se pripravlja, armado popolnoma za vojsko pripraviti. — Mazzini je raztrosil po celem Italijanskem pismo, v kterem se zoperstavlja temu, da se mešajo Francozje v sardinske rečí in govorí zaničevaje o veliki slavoželjnosti majhnega ministra (Cavoura).

— V sardinskih časnikih je brati, da bodo naberali za več bataljonov prostovoljcov, kterim bo Garibaldi poveljnik, — da bodo poklicali reservo, in napravili tabor na avstrijanski meji.

— Iz Parme. Pisma pripovedujejo, da so se v Parmi vojaki zarotili. Dve kompaniji lovcov ste imele vladno poslopje in stanovališa oficirjev obstopiti, 1. bataljon pešcov je imel pa ostale vojake nagovarjati, v Piemont jo potegniti. Minister Pallavicini je hotel ojstro na noge stopiti, pa vojaki so bili tako razkačeni, da je bilo bolje, lepo z njimi ravnati.

— Iz Napolitanskega. V naših orožnicah (arsenalih) delajo noč in dan. Na novo se bo nabralo 18,000 rekrutov, kteri morajo do konca majnika vojaštva popolnoma vajeni biti.

Iz Francozkega. Iz Pariza. Mazzini je bil neki pretečene dni v Parizu in je imel kot žandarm preoblečen s princom Napoleonom pogovor. Sliši se, da je dobil tudi dovoljenje, po Francozkem popotovati.

— Nekdo piše iz Pariza, da princeznja Klotilda zlo hira. V Parizu kakor tudi v Turinu si šeptajo mnogo rečí zavoljo tega na ušesa in pravijo, da se ji začenja tako zlo po domu tožiti, da se je za njeno zdravje bati. Toči neki princeznja cele dni solze in hrepení le po svojih prijatlicah v Turinu. Nikakor se ne more udati v novo življenje in zdaj še le se vidi, koliko je žertovala volji svojega očeta.

— V cesarskem sklepu se bere: „Naš preljubi bratranec, princ Napoleon je nehal, kakor je sam želel, minister Algerije in kolonij biti.“ — Mnogo se govorí, da bo princ Napoleon za višjega admirala izvoljen; od druge straní pa se sliši, da se hoče odpovedati vsem javnem službam in častem. Koliko je resnice v vsem tem, se še ne vé, kakor tudi to ne, ali je odstop princa Napoleona iz ministerstva v kakošni zvezi s politiko sedanjega cesarja Napoleona.

Iz Angležkega. Nekteri udje deržavnega zbora so sklenili, se krepko zoper prenaredbe postave za volitve v deržavni zbor upreti, ktere je ministerstvo nasvetovalo; s tem namerjajo, da bi sedanje ministerstvo odstopilo.

— Barka, ktera je peljala napolitanske izgnance v Ameriko, je bila od njih na širokem morju prisiljena, se v Evropo verniti in stopili so res v Irii na kopno. Sardinski poslanec v Londonu je dobil naročilo od grofa Cavoura, jih v vsaki reči podperati.

— „Times“ pravi, ko piše o že omenjenem tolaživnem pismu „Moniteurja“ nekako zabavljivo: „Menda nam ne bo nihče zameril, ako se prederznemo željo izreči, naj bi se poskerbelo, da bi nove verste mir, kakor si ga je cesar izmislil, njegovim sosedom menj stroškov prizadeval in da bi se dali Francozi pogovoriti tako, da bi mirno pod svojim tersjem in figovim drevjem sedeli, senožeti kosili in oljke prešali, strašno orodje za vojsko pa pustili v miru; samo bi nam bolj ljubo bilo, če bi se to z manjšimi stroški in z večjo varnostjo godilo.“

Iz Moldove. Iz Jaša. Tudi Moldavci so se začeli nekako za vojsko pripravljati, — za ktero? ne vemo. To pa je gotovo, da je vlada ukazala 10,000 novincov nabrati in vso armado v vojaški stan postaviti. Sliši se, da jim je francozka vlada 12 kanon — v dar poslala.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**